

Regnardin Lapin-kuvaus.

JEAN-FRANÇOIS REGNARD: **Resa i Lappland.** Översatt och kommenterad av *Paul-Erik Öhman*. Helsinki 1946. Söderström & C:o. 222 s.

Jean-François Regnardia (1655—1709) mainitaan huomattavimmaksi Molièreä lähinnä seuranneen ajan ranskalaisista komediankirjoittajista. Paremmiin hänet kuitenkin tunnettaneen matkakirjailijana, jonka kynän jälki ei ole vuosisatojen vierissäkään menettänyt huvittavaa pirteyttään. Hän oleskeli monessa maassa, mm. v. 1681 Ruotsissa ja Ruotsin Lapissa, ollen Henri Louis Loménie de Briennen (1655) ja Francesco Negrin (1663) jälkeen kolmas täällä käynyt ulkolainen matkailija. Esiteltävänä on Regnardin v. 1731, siis vasta tekijänsä kuoltua, ilmestynyt tunnettu matkakertomus »Voyage de Laponie», jonka tšekäläinen asianharrastaja on kääntänyt ruotsiksi.

Regnard ja hänen kaksi toveriaan lähtivät heinäkuun lopulla purjehdintaan Tukholmasta pohjoista kohti. Tutustumismatkaa lappalaisten pariin oli heille suositellut itse kuningas Kaarle XI. Tornion alkoi vene-retki Tornionjokea ylöspäin. Pistäydittyään katsomassa Köngäsen (Kengis) ja Svappavaaran kaivoksia ranskalaiset saapuivat elokuun 18. päivänä Jukkasjärvelle, jossa he käyntinsä muistoksi uursivat puutaaluun seuraavat muhkeat säkeet:

Gallia nos genuit, vidit nos Africa; Gangem
Hausimus, Europeamque oculis lustravimus omnem:
Casibus et variis acti terraque marique,
Hic tandem stetimus, nobis ubi defuit orbis.
de Fercourt, de Corberon, Regnard.
18 Augusti 1681.

Taulu sijoitettiin kirkkoon, alttarin yläpuolelle, mikä on kuvaavaa sille ylitsevuotavalle huomaavaisuudelle, joka tuli nuorten muukalaisten osaksi erämaaseudun pappien ja muiden virkamiesten taholta. Vielä merkillisempää on, että taulu on aikojen vaihteluissa säilynyt paikoillaan tähän päivään asti. Torniojärvi saavutettiin elokuun 22. päivänä, ja koska Regnardin mielestä ei kannattanut mennä enää edemmäksi, matkamiehet lähtivät entistä reittiään myöten paluumatkalle Tornioon ja täältä edelleen Upsalan kautta Tukholmaan, jossa matkakertomus päättyy syyskuun 27. päivänä.

Lappalaisia retkeilijät kohtasivat useaan otteeseen; Regnard yöpyi toisinaan kodassa, viettipä Jukkasjärvellä lapinkylässä kolme neljä päivää. Jos lappalaiset lienevät töllistelleet kaukaisen etelän poikia kuin ihmeotuksia ainakin, niin yhtä suurta kummastusta herättivät näissä Lapin asukkaat ja heidän tapansa. Kun Regnard matkakirjailijain helmasyntiin hairahtuen lisäksi vahvasti värittää kuvaustaan, niin mehevä karikatyyri onkin valmis. Lappalainen on pikku elukka, joka apinain jälkeen eniten muistuttaa ihmistä (s. 38), kansa on tylsää ja äärimmäisen laiskaa, sen moraaliset käsitteet ovat naurettavia, jne. Niin pintapuolisen turistin tapaan kuin Regnard näkemiinsä suhtautuikin, saattaa sieltä

täältä löytää mainitsemisen arvoisia pieniä havaintoja. Hän kertoo lappalaisten tervehtiessään kumartavan »moskoviittien tapaan» polvia notkistamalla (s. 72); tämän tervehdyksen — yht'aikaisen kumarruksen ja niauksen — tekee moni lapinukko vielä nytkin. Lapinvaimojen tuolloin yleisesti käyttämän rinta- ja kaulakoristeen (*kraca*) hän huomauttaa muistuttavan jesuiitankaulusta (s. 110). Hupaisa välähdys kotakylän elämästä on komsiota kiikuttava opetettu koira (s. 107). Noitarummun käyttöä ja loitsijan hurmostilaa Regnardilla oli tilaisuus tarkkailla kahdessakin paikassa; nämä kuvaukset (s. 85—87, 105—107) ovat varmaan tutkimuksen kannalta varteenotettavia. Hänestä oli ilmeistä, että rummun käyttö osoitti enemmän lappalaisten taikauskoisuutta kuin todellista loitsintaitoa, josta hän puolestaan ei nähnyt ainoatakaan vakuuttavaa todistusta. Hyvin eloisasti Regnard kertoo Tornionjoen niskassa sijainneesta kuuluisasta palvontapaikasta. Kiville pirskoitettu veri oli aivan tuoretta, ja seitakivien vierellä näkyi »ryhmä neliskulmaisia puusauvoja, joissa saattoi havaita joitakin kirjoitusmerkkejä. Yksi, joka seisoi keskellä, oli paljon paksumpi ja pitempi kuin muut, ja lappalaiset sanoivat, että se oli *Seytan* matkasauva, jota jumala käytti matkoillaan» (s. 89). Nuo pienemmät säuvat ovat olleet tyypillisiä »uhripuita» (lp. *luotte-muorrá*), keskimmäinen puu taas tuo mieleen Knud Leemin kertomuksessa v:lta 1767 olevan piirroksen uhripuiden ympäröimään seitakiveen nojautuvasta maailmanpatsaasta (ks. esim. HOLMBERG Lappalaisten uskonto 56—57). — Regnardin matkakuvaus on kauttaaltaan höystetty lappalaisten etnografiaa koskevilla tiedoilla, usein pitkien ja yksityiskohtaisten kertomusten muodossa. Ranskalainen turisti antaa lukijan olla siinä luulossa, että ne ovat hänen omaa viisauttaan, mutta itse asiassa ne on otettu Schefferin »Lapponiasta», kuten jo kauan sitten on todettu. Tässäkin suhteessa Regnard on antanut huonon esimerkin monille seuraajilleen, joista tosin kukaan ei liene niin surkeilematta koristautunut lainahöyhenillä kuin hän.

Oikeassa elementissänsä Regnard on piirtäessään ironisia henkilökuvia säätyläisistä sekä kuvaillessaan samaan sävyyn oloja kaupungeissa ja kaivosyhdyskunnissa. Erityistä mielenkiintoa herättävät teoksen sivuilla esiintyvät pappismiehet, jotka ovat järjestään tunnettuja nimiä Lapintutkimuksen historiassa. Näihin 1600-luvun oivallisiin lappologeihin Regnard suhtautuu yhtä ylimielisesti kuin kaikkeen muuhunkin. Niinpä Tornion rovastiin Johannes Tornæukseen, jonka monumentaalinen »Manuale lapponicum» kohdakkoin täyttää 300 vuotta, hän kohdistaa pilansa kertomalla hänestä jutun, jonka tarkoituksena on osoittaa Lapin pappien olleen moraalisisessa sekaannuksessa melkein holhottiansa tasalla. »Manuaalen» tekijän Regnard sai nähdä omin silminkin, mutta kirstussa makaaavana, sillä Tornæus oli kuollut kaksi päivää ennen ranskalaisten tuloa Tornioon. Heidät vietiin katsomaan vainajaa, jolla oli yllään komein virka-asunsa. Samassa huoneessa lepäsi vuoteellaan myös sureva leski ystävätärtensä ympäröimänä. Tuohon surkeuteen ja valitukseen, kertoo kirjailijamme, toi toki hiukan lohdutusta joukko erilaisilla viineillä sekä paloviinalla täytettyjä hopeamaljakoita, joista leski nyyhkytystensä lomassa kehoitteli maistamaan ja jota toivomusta myös ahkerasti noudatettiin. Ruotsalaisilla oli Regnardin mukaan tuohon aikaan tapana

säilyttää ruumiit mahdollisimman kauan hautaamatta — sitä kauemmin mitä korkea-arvoisempi henkilö oli kysymyksessä —, ja niinpä retkikunta palatessaan runsaan kuukauden kuluttua Lapin-matkalta ehti olla mukana Tornæuksen hautajaisissa. Kutsun osallistua juhlallisuuksiin kävi tuomassa Piitimen lappalaisten elintapojen ja mytologian erikoistuntija, kirkkoherra Olaus Graan, joka tällöin häkeltyi niin, että unonti koko vaivalla sepittämänsä latinankielisen puheen ja sai tyytyä esittämään asiansa kumarrusten elekielellä. Graan kuvataan mieheksi, joka suuresti ylpeili kemiallisista, lääketieteellisistä, matemaattisista ym. taidoistaan; takkinsa taskuissa hänellä oli suuri määrä erikokoisia tölkkejä merkillisine lääkevalmisteineen. Surutalo oli täynnä mustakauhtanaisia ja korkeahattuisia pappeja, joiden kyyneleet valuivat vuolaina pitkiä partoja myöten. Ranskalaiset saivat kulkea hautajaisaatoissa lähinnä arkkua, jopa ennen vainajan puolisoakin. Ruumissaarnan piti Uumajan rovasti Johannes (oik. Ericus) Plantinus, hänkin Schefferin avustajia. Tämä ei säästänyt äänivarojaan, ja mahdollisimman järkyttävän vaikutuksen aikaansaamiseksi hän esiintyi hiukset takkuisina ja oljenkorsien peitossa. Komeiden päivällisten aikana Regnard tovereineen tietysti istui kunniapaikalla. Pidot päättyivät juominkeihin, joihin papit osallistuivat niin innokkaasti, että lopulta kierähtivät kaikki pöydän alle. Juhlaa jatkettiin vielä seuraavana päivänä. — Täysin luotettavana tapainkuvauksena ei kertomusta Johannes Tornæuksen hautajaisista sopine pitää; tuntuu siltä, että komediansepittäjä on tässä aiheen vakavuudesta piittaamatta laskenut ilkamoivan mielikuvituksensa valloilleen.

Regnard lienee lähinnä halunnut kirjoittaa kirjan, joka huvittaisi lukijakuntaa. Tämän tarkoituksensa teos yhä vielä täyttää mainiosti. Mutta nykyaikaiselle lukijalle, jota Lapin kuvauksen ja tutkimuksen historia kiinnostaa, se antaa enemmänkin: monia tiedonmuruja kaukaisen, vähän tunnetun aikakauden elämästä ja ihmisistä. Täyden tunnustuksen ansaitsee antaumuksella tehdystä työstä kääntäjä Paul-Erik Öhman, joka on varustanut klassillisen matkakuvauksen lukuisin, yli 70 sivua täyttävin huomautuksin ja tällöin mm. suorittanut tarkkaa tekstikritiikkiä vertaamalla Schefferiltä otettuja tietoja asianomaisiin kohtiin »Lapponiassa» sekä Tornæuksen, Samuel Rheenin, Graanin ym. kertomuksissa, joita Scheffer puolestaan on käyttänyt lähteinensä. Silmän virkistykseksi on tekstiin liitetty ransas määrä »Lapponian» hauskoja kuvia.

E. I.